

Interviews af børn og unge i forbindelse med det generelle tilsyn

Hvordan håndterer vi problemstillinger i forbindelse med børn & unge- interviews?

Af faglig leder Susanne Katz - CAFA

Der rejses generelt mange spørgsmål i forbindelse med børn og unges inddragelse i det generelle tilsyn. Jeg vil i det følgende give lidt information og overvejelser til brug for debatten.

CAFAs håndtering af børn- og ungeinterviews

CAFA tager i alle interviews med brugere og pårørende (børn som voksne) udgangspunkt i udvalgte **fokusområder**. Fokusområderne fastlægges almindeligvis i et samarbejde mellem den kommune, der ønsker interviews gennemført og CAFA.

Det generelle tilsyn vil som oftest være tilrettelagt således, at der tales med både institutionens personale (forstander/ personale) samt brugere og pårørende om de samme fokusområder. Men det kan også være, at man ønsker at høre brugerne om særlige forhold.

Udover at stille brugerne spørgsmål indenfor fokusområderne, får alle mulighed for udtale sig frit om andre spørgsmål, som **de** måtte have lyst til eller behov for at udtale sig om.

CAFA udarbejder en interviewguide med spørgsmål indenfor hvert fokusområde, som konsulent(erne) benytter i alle børneinterviews på samme anbringelsessted og på flere anbringelsessteder, hvis det er aftalen.

Der er tale om en interview- eller spørgeguide og ikke et spørgeskema, så spørgsmålene uddybes og omformuleres alt efter, hvilke børn og unge, der tales med og, hvilken situation der opstår i det enkelte interview.

Spørgsmål og svar fremgår ofte ikke i direkte form i rapporten, som vi udarbejder, men fremstår som et referat af interviewet. Der er flere grunde til, at denne måde ofte vælges. Dels er anonymiteten størst på denne måde og omfanget mindst. Når der skrives et referat, kan der ændres på sammenhænge og kontekst, så det bliver lidt uklart, hvem der sagde hvad – uden at meningsindholdet ændres. Alternativet til referatet er gengivelse af ordret spørgsmål og svar. Det har vi også erfaring med, og kan nævne, at det er pladskrævende, og det kræver af anonymitetshensyn, at det på forskellig måde gøres uklart, hvilket interview udtalelser stammer fra.

Nogle interviews optages på bånd, mens der ved andre interviews tages skriftlige noter. Hvis der optages på bånd, beder vi om børnenes accept heraf. Hvis interview er optaget på bånd, lytter vi det efterfølgende igennem og refererer derudfra. Hvor der er taget noter udarbejdes et referat ud fra disse.

Vi vælger bånd eller noter alt efter situationen, f.eks. vælger vi ofte båndoptagelse, når der interviewes grupper af børn, eller hvis der kun er én konsulent til stede under interviewet. Ofte vælges noter, hvis der er to konsulenter, hvor den ene kan koncentrere sig om at notere, mens den anden spørger. Også konsulentens præferencer indgår i valget.

Når vi optager på bånd, forklarer vi børnene, at båndoptagelsen kun bruges i CAFA, i vores arbejde med rapporten, hvori interviewet indgår. Vi lover børnene fortrolighed ift. optagelsen, idet ingen udenfor CAFA – f.eks. forældre, pædagoger eller andre – kan få adgang til at lytte til optagelsen.

Vi informerer i øvrigt børn og unge, som stiller op til interview om, at interviewet bliver refereret og videregives til kommunen, som har brug for børnenes medvirken for at finde ud af, hvordan børnene på det pågældende sted oplever at bo der. Vi informerer også om, at interviewet kommer med i en rapport, som er offentligt tilgængelig, så andre kan læse det, og at de er anonyme i rapporten. Vi informerer om, at de har lov til frit at give udtryk for deres meninger og holdninger, og at vi ikke videreformidler til personalet på anbringelsesstedet, hvad den enkelte siger i interviewet. Når vi afslutter et interview (og undervejs, hvis der kommer kontroversielle informationer frem), aftaler vi med børnene, om vi må referere det hele, eller om der er noget, de ikke ønsker med. Vi forsøger således at opsætte nogle rammer for den samtale, vi fører med børnene, i hvilken de kan føle sig frie til at udtale sig.

Vi foreslår som regel ikke børnene, at vi sender referatet ud til deres godkendelse (dog nogle steder, hvor der er tale om unge, kan vi gøre det, og vi gør det naturligvis, hvis børnene/de unge ønsker det), bl.a. fordi vi ikke ønsker at sætte børnene i den situation, at de ansatte voksne i anbringelsesstedet skal formidle (læse op f.eks.) referatet.

Under interviewet stiller vi uddybende spørgsmål til de svar, vi får. De uddybende spørgsmål vil ofte gå på at forstå den situation / den kontekst, som det, som barnet fortæller om, er indgået i. Desuden vil vi ofte stille spørgsmål, der kan belyse, at vi kan reflektere sammen med barnet om, hvordan de andre personer, som er involveret i en fortælling/episode mv. kunne tænkes at forstå situationen, således at vi får så mange nuancer frem, som barnet har mulighed for/ønsker at give.

Jeg kan sige om brugerinterviewene i det generelle tilsyn, at vi kun har mødt brugere, der gerne ville fortælle om deres oplevelse med at bo på deres anbringelsessted samt deres holdning til udvalgte fokuspunkter. Der fremkommer oftest både positive og negative udtalelser, ros og ris. Brugere er oftest nuancerede, og der fremkommer altid mange væsentlige udsagn fra børnene, de unge, som fortjener at indgå i overvejelserne om udvikling på anbringelsesstederne med stor vægt.

Konsulenternes kvalifikationer

Om CAFAkonsulenternes kvalifikationer vil jeg kort nævne, at de alle er meget erfarne pædagoger og socialrådgivere, og de er efteruddannede i samtaler og interviews med børn og voksne. Flere konsulenter har mangeårige erfaringer med

grupper af anbragte børn og unge og samtalegrupper af forskellig art. Alle konsulenter har ført mange, mange samtaler med anbragte børn og unge i individuelle tilsyn, interviews med konkrete formål og interviews styret af interviewguides, herunder generelle tilsyn. Konsulenterne forbereder sig på opgaven, både i forbindelse med udarbejdelsen af spørgeguiden og konkret ved at gennemdrøfte forskellige scenarier og håndtering heraf. Konsulenterne er også forberedt ift. informationer om anbringelsesstedet, idet de har sat sig ind i det skriftlige materiale, f.eks. tilsynsrapporter mv., som de har fået udleveret af den kommune, som bestiller opgaven.

Konsulenterne vil dog – uanset forberedelse og viden om anbringelsesstedet - altid vælge at lade børnene beskrive institutionen frem for at fremhæve vores egen for forståelse eller informationer fra konkret forberedelse - med det formål, at det er børnenes opfattelse af institutionen, der skal frem. Jeg vil fremhæve, at i mange situationer kan det endog være meget befordrende at være uvidende i ordets bedste forstand, hvilket bl.a. er en af årsagerne til, at CAFA i nogle situationer vælger, at det ikke er samme konsulent, der interviewer børnene, som også taler med ledelse og medarbejdere.

Udvælgelse af børn og unge til interviews

Der er mange måder at udvælge brugere, her børn og unge til interviews i det generelle tilsyn. Her skal bare nævnes nogle muligheder og eksempler. Det er nødvendigt at forholde sig til de enkelte udvælgelsesmetoders fordele og ulemper, når man vælger.

- En almindelig metode til udvælgelse er at bede forstander/anbringelsesstedet om at udvælge og arrangere interviews. Det har bl.a. den fordel, at anbringelsesstedet kan få en vis tryghed i forhold til, at der ikke tilfældigvis udvælges brugere, der af en konkret, aktuel årsag kunne tænkes at være stærkt kritiske. En ulempe kunne omvendt tænkes at være, at man kunne forestille sig, at anbringelsesstedet ville udvælge de mindst kritiske brugere. Der er dog ikke nogen erfaringer hos os, der tyder på, at man via udvælgelsen kan sikre, at en bestemt holdning kommer til udtryk. Det vil altid være en god idé at tale med flere brugere, hvilket også medvirker til nuancer.
- En anden metode er en helt tilfældig udvælgelse via cpr.nr. eller på anden måde. En ulempe ved denne metode er, at man kan ramme ned ift. børn eller unge, der aktuelt ikke har ressourcer til at deltage og som derfor siger nej eller som under interviewet ikke kan bidrage med så meget.
- En metode er også at spørge alle i børne- eller ungegruppen, om nogen vil stille op til interview. Det kræver anbringelsesstedets klare positive holdning til børnenes eller de unges inddragelse.
- Atter andre metoder til udvælgelse kan bygge på, at man gerne vil tale med børn eller unge fra forskellige afdelinger på et anbringelsessted, at man vil tale med repræsentanter for forskellige målgrupper osv.
- Den tilsynsførende kan også udvælge bestemte børn eller unge, der ønskes en samtale med, fordi de vurderes at kunne udtale sig særlig kompetent om en bestemt problematik.

- Endelig skal nævnes muligheden for at tale med alle beboere på et anbringelsessted – enten fordi, at børne- eller gruppen er lille, så der kan tales med alle i et gruppeinterview eller via at afholde et møde med alle beboerne samlet.

Som nævnt er der fordele og ulemper ved alle valg. Man kan kombinere forskellige udvælgelsesmetoder, og man kan veksle mellem metoderne i forsøg på at minimere ulemperne.

Individuelle contra gruppeinterviews

Der skal også tages stilling til, om der ønskes individuelle interviews – og i givet fald hvor mange eller, om der ønskes gruppeinterview(s). Se nærmere om fordele og ulemper i afsnittet om interviewteknik og struktur.

En fordel ved et gruppeinterview er, at man kan få en bredde af udsagn frem i én samtale. Der kan f.eks. komme forskellige informationer frem om hverdagens forløb mv. En anden fordel kan være, at der i et gruppeinterview kan komme en dialog og debat mellem børnene eller de unge, som kan nuancere synspunkter og holdninger og fremhæve forskelle. For nogle børn kan det også være hjælpsomt og trygt ikke at være alene med en tilsynsførende, som barnet ikke kender.

En fordel ved et individuelt interview er, at man kan komme mere i dybden med problemstillinger, hvis barnet eller den unge er indstillet herpå. En anden fordel kan være, at barnet eller den unge ikke bliver påvirket af andre børn eller unge i samtalen.

Uanset hvilken type interview, der vælges, skal man naturligvis sikre sig, at børnene eller de unge deltager frivilligt. Det er væsentligt, at forstander for anbringelsesstedet informeres om dette ift. at viderefordre frivilligheden overfor børnene, og det er vigtigt, at den tilsynsførende selv sikrer sig frivilligheden fra de tilstedeværende børn, inden interviewet startes.

Taler børnene sandt ?

Der rejser sig i forbindelse med inddragelse af børn og unge altid spørgsmålet: Taler børnene sandt? Kan man regne med, hvad børnene siger?

Dette spørgsmål diskuteres af mange fagfolk og især diskuteres børns troværdighed i forbindelse med retssager f.eks. i forbindelse med overgreb, og når meget små børn udtaler sig. Børns troværdighed, når det gælder hukommelse / erindring, diskuteres fortsat, og denne debat er kædet sammen med sager af den nævnte art, hvor undersøgere er blevet angrebet for at stille ledende spørgsmål.¹

¹ "Ifølge Hellbom Sjögren forringes troværdigheden af børns udsagt ofte i forbindelse med undersøgelse, fordi de vokse – undersøgerne – stiller ledende spørgsmål og tolker fejlagtigt i forhold til børnenes udsagn ofte med udgangspunkt i egne forudfattede meninger og hypoteser", s. 142 i Antologien, Børn som informanter, Børnerådet 2000. Artikel af Bibi Wegler – henvisende til Hellbom Sjögrens bog: "Hemmeligheter och minnen. Att utreda tillförlitlighet i sexualbrott" fra 1997.

Undersøgelser viser dog, at børn ikke er så let påvirkelige, som man tidligere har troet og som generelt er skeptikeres indlæg i debatten omkring børns "upålidelige udsagn".²

Derudover er der noget, der tyder på, at børn husker det, der er centralt og følelsesladet ved situationer, og glemmer det, der er i periferet (i forhold til en traumatisk situation)."³

En undersøgelse peger også på, at når børn oplever traumatiske situationer kan det udløse stress, og stresspåvirkningen medvirker til, at situationen lagres i hukommelsen. Når børn på et senere tidspunkt taler om (genkalder) den traumatiske situation, forringes barnets evne til hukommelse, hvis det oplever stress i interviewsituationen.⁴

Det skal bemærkes, at de ovenstående henvisninger er medtaget for fuldstændighedens skyld, og det skal fremhæves, at vi i interviews i det generelle tilsyn jo slet ikke taler med børnene og de unge på et så personligt niveau, som er tilfældet, når der er tale om en sag, hvori et barn f.eks. skal vidne om seksuelt misbrug eller lignende. Der er således i almindelighed ikke de aspekter til stede, som er beskrevet ovenfor.

Om vores overvejelser i kan jeg indledningsvist sige, at vi ikke kan vide, om det, børnene og de unge udtaler i de konkrete interviews, er sandt. Vi ved heller ikke, om de voksne – forstandere, personale og forældre – taler sandt, når vi spørger dem. Og der er ikke noget, der tyder på, at børn og unge taler mindre sandt en voksne i den type interviews.

Det er også nødvendigt at gøre sig klart, når man vil inddrage/interviewe brugere - her børn og unge, at man derved får en **subjektiv** beskrivelse af det, der spørges om. Det er brugeren, der har ordet, og de der har bestilt interviewet, må have interesse i netop de udsagn, som den konkrete bruger ønsker at afgive.

En bruger har **altid** en subjektiv tilgang og interesse i at udtale sig, og det er hverken hensigtsmæssigt, nødvendigt eller rimeligt at forvente et "objektivt" eller "afbalanceret" indlæg. Det skal ikke forstås sådan, at brugere ikke kan beskrive en situation afbalanceret med forståelse for flere parter hensigter og adfærd, men man

² Artikel af Bibi Wegler, s. 143 i Antologien, Børn som informanter, Børnerådet 2000. Hun henviser til Eva Smith's afhandling "Vidnebeviset – en vurdering af afhøringsmetoder og vidneforklaringer". Smith beskriver forskellige undersøgelser på området og nævner, at børn, især i tidligere undersøgelser, blev omtalt som ringe vidner, hvis troværdighed i forbindelse med vidneudsagn faldt med alderen. Ifølge Smith giver senere forskning på området et noget andet billede af børns troværdighed. Her nævnes, at små børn kan have vanskeligheder ved genkaldelse, men at børn allerede fra 4-5 års alderen i det store hele klarer sig på niveau med voksne, hvad angår genkendelse."

Peter Gardes artikel i samme antologi, s. 199, beskæftiger sig med hans erfaringer som dommer, hvori han forholder sig til børns vidneudsagn, og begrundet, at børn ikke er dårligere vidner end voksne.

³ Artikel af Mimi Strange, s. 188 i Antologien, Børn som informanter, Børnerådet 2000, hvor hun henviser til Sven Åke Christiansson: Traumatiske erindringer, 1997

⁴ Artikel af Mimi Strange, s. 186 i Antologien, Børn som informanter, Børnerådet 2000, hvor hun henviser til Sven Åke Christiansson: Traumatiske erindringer, 1997: "Der er i nyere forskningsresultater solidt grundt for at antage, at stress ved indkodning af en begivenhed støtter lagring af denne, mens stress ved genkaldelse kan forringe tilgængeligheden til samme begivenhed."

har ikke ret til at forvente en sådan. Brugeren, som stiller op til interview, har ret til at forfølge sine egne mål i processen. Det er en forudsætning, som man må acceptere.

Formålet med at interviewe anbragte børn og unge i forbindelse med det generelle tilsyn er, som nævnt, at få deres subjektive stemme med, og denne stemme vil altid være påvirket af mange forskellige forhold. Barnet eller den unge vil (i lighed med voksne brugere) være påvirket af aktuelle sym- og antipatier, hændelser, konflikter, humør osv. osv. Interviewerens må være nysgerrig ift., hvad barnets udtalelser bygger på, udtalelsernes baggrund og betydning, uden dog at have som mål, at det altid kan eller skal afdækkes.

Vi skal vedkende os og acceptere, at børn og unge (i lighed med voksne) også kan have behov for at lyve om forskellige forhold, stille sig selv i "et bedre lys", forsvare sig og lignende. Der er imidlertid ikke noget, der tyder på, at disse behov er mere udtalte for børn og unge end for voksne.

Mange børn og unge, især yngre børn eller ikke alderssvarende unge taler ofte ud fra konkrete situationer - om ting, oplevelser, hændelser, de lige har oplevet. Alvorlige hændelser, som har gjort stort indtryk, kan også i samtalen blive rykket frem som aktuelle, selv om de er foregået for lang tid siden.

Børn og unges udtalelser i interviews kan (i lighed med voksnes) i mange situationer betragtes som et øjebliksbillede, og hvis man gentager interviewet senere, kan situationen fremtræde anderledes.

Erfaringsmæssigt er børn og unge også i stand til at udtale sig nuanceret om egne contra andres oplevelser af anbringelsesstedet. Mange børn kan forholde sig til, hvordan andre har det i forhold til dem selv. F.eks. udtalelser som: "Peter kan godt synes, at de voksne bestemmer alt for meget over ham, og at han ikke må noget. Det syntes jeg også i starten, da jeg flyttede ind, men sådan synes jeg ikke, at det er mere."

Det er erfaringsmæssigt også sådan, at børn generelt set ikke kun taler om gode eller dårlige oplevelser på deres anbringelsessted. De fleste børn og unge udtaler sig generelt nuanceret og skelner f.eks. nemt mellem pædagoger, de oplever som søde og empatiske og "dem som bare holder reglerne".

Et andet generelt aspekt, som man må gøre sig klart, når man vælger at interviewe brugere er, at mennesker (voksne som børn) vil opfatte en og samme situation forskelligt.

Et eksempel herpå er udtalelser om magtanvendelser. Der ligger åbenbare, indbyggede modsætningsfyldte oplevelser af magtanvendelses-situationerne, som aftegner sig i beskrivelserne. Når pædagoger beskriver en magtanvendelse (f.eks. i indberetningen) vil en ordlyd f.eks. ofte være noget i retning af: "Jeg tog fat i barnets arm og førte ham ind på hans værelse". Når barnet eller den unge skal beskrive samme situation, vil ordlyden ofte se ud i denne retning: " Så tog han mig og hev mig ind på mit værelse" eller "han kastede mig ind på værelset". Udtalelser fra børn og unge som f.eks., at den voksne var "ved at kvæle" dem, når de skal beskrive en

fastholdelse, er ikke usædvanlige. Det kan måske fortolkes sådan, at barnet har følt det passerede som et overgreb, men ikke nødvendigvis som en sand eller objektiv beskrivelse.

Når vi lytter til barnets udtalelser af denne art, er det jo meget netop væsentligt at notere sig, **at** børn og voksne opfatter magtanvendelsessituationer **meget forskelligt**, idet børnene ofte beskriver magtanvendelsen som et overgreb. Det interessante for det videre udviklingsarbejde er jo så, hvad denne erkendelse hos os voksne kan betyde for vores pædagogik fremadrettet?

Disse nævnte forhold stiller store krav til konsulenterne/interviuernes faglighed og nysgerrighed og i forhold til at sætte hensigtsmæssige rammer omkring interviewet.

Det stiller også store krav til anbringelsesstederne om åbenhed overfor børn og unges udsagn.

CAFAs erfaring er, at brugeres negative udtalelser eller kritik af et anbringelsessted med stor sikkerhed altid følges af to indvendinger fra institutionens personale: 1) det er ikke sandt, hvad brugeren udtaler og 2) interviewereren har påvirket brugeren eller fordrejet udtalelsen.

Det er således ofte meget svært for det pædagogiske personale at modtage kritik fra børnene eller de unge. Ofte meget sværere end at modtage kritik fra forældre, sagsbehandlere og andre. Jeg tænker, at baggrunden for det kan være, at det pædagogiske personale jo generelt set har positive intentioner med deres arbejde, og at det kan være vanskeligt at forholde sig til, hvis de børn og unge, som man så gerne ønsker at støtte bedst muligt, ser på forskellige forhold med andre øjne og ikke oplever sig støttet tilstrækkeligt.

Det stiller også store krav til ledelse og politikere i kommunerne om, at kunne rumme børn og unges udsagn. Brugeres udtalelser kan også være en svær "kamel at sluge" for ledelse og politikere, der selvfølgelig helst vil have, at de institutioner, de fører tilsyn med, fremstår med positive udtalelser fra brugere og pårørende. Der er stor usikkerhed i kommunerne ift. hvordan børn og unges udsagn skal vurderes og håndteres.

Afslutning

Jeg ser det som et formål (og lovgivningen tilsiger det), at børn og unge og andre brugere får mulighed for at udtale sig om deres opfattelse af deres anbringelsessted til andre end de voksne, der er ansat i anbringelsesstedet. Børnenes udtalelser må så fremstå med det, børnene udtaler. Ellers er det meningsløst.

Jeg vil henlede opmærksomheden på, at der til alle tider har fundet overgreb, misbrug og kritisabel behandling sted på (enkelte) anbringelsessteder. Det finder også sted i dag.

Det er et kendt fænomen, at det ofte er svage børn, "det går ud over". Det kan være børn, der har været udsat for lignende overgreb tidligere, og som derfor ikke har en særlig veludviklet selvfølelse. Disse børn kan heller ikke altid udtrykke sig særlig godt og klart, og når de fortæller om overgreb, er der ofte tvivl om sandhedsværdien, fordi de ikke altid forstår og fortæller om verden, som andre i deres nærhed ser den.

Det er imidlertid ofte sådan, at børnene senere - som voksne - kan fortælle, at de forsøgte at fortælle om overgreb og kritisabel behandling f.eks. til tilsynsførende, men de blev ikke hørt. Jeg skal henvise til Godhavn-sagen, som i denne tid har været oppe i pressen.

Derfor er det vigtigt, at vi lytter til børnene og de unge, uanset hvordan de udtaler sig, og uanset om deres udtalelser ikke svarer til andres opfattelse af f.eks. konkrete hændelsesforløb. Det er vigtigt, at der ikke "lægges låg på", men at vi forsøger at bevare nysgerrigheden ift., **HVAD** barnets eller den unges udtalelser kan betyde og dække over, uanset at de måske lyder uforståelige, usandfærdige og ude af kontekst. Det er kun i og med, at børnenes og de unges udtalelser er subjektive, at de er "interessante" i det generelle tilsyn, og det er nødvendigt, at vi alle gør en indsats for at rumme dem og forholde os konstruktivt til dem. Under alle omstændigheder vil forsøg på at finde frem til sandheden eller det objektive i en situation/hændelse være dømt til at mislykkes.